

Журибіда Наталія Романівна

аспірант

Львівського торговельно-економічного університету

Журыбида Наталья Романовна

аспирант

Львовского торгово-экономического университета

Zhuribida Natalia

Post-graduate student of the

Lviv University of Trade and Economics

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗКРИТТЯ СУТІ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К РАСКРЫТИЮ СУЩНОСТИ И ОСОБЕННОСТЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВ

CONCEPTUAL APPROACHES TO DISCLOSURE OF THE COURT AND FEATURES OF ECONOMIC SECURITY OF BANKS

Анотація. Розкрито існуючі підходи до визначення суті економічної безпеки банків. Представлено авторське трактування даної категорії. Визначено концептуальний підхід до формування понятійного апарату «економічна безпека банків» як комплексної категорії, що відображає стан установ з позицій найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу, забезпечення належного рівня фінансової стійкості, надійності та конкурентоспроможності, здатності протистояти ризикам та деструктивним впливам в процесі ведення банківського бізнесу. Запропоновано підхід, згідно якого в основу дефініції «економічна безпека банків» доцільно покласти низку параметрів, таких як: стан, здатність, фінансова стійкість, характеристика, захищеність, процес й принципи забезпечення з врахуванням стійкості, збалансованості, ефективності, неперервності діяльності. Обґрунтовано визначальні складові економічної безпеки банків, такі як фінансова, інформаційна, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова, силова, політико-правова, інтерфейсна.

Ключові слова: економічна безпека банку, ризики, загрози, фінансовий стан, стійкість, надійність, ефективність.

Аннотация. Раскрыты существующие подходы к определению сущности экономической безопасности банков. Представлена авторская трактовка данной категории. Определен концептуальный подход к формированию понятийного аппарата «экономическая безопасность банков» как комплексной категории, которая отражает состояние учреждений с позиций наиболее эффективного использования ресурсного потенциала, обеспечения надлежащего уровня финансовой устойчивости, надежности и конкурентоспособности, способности противостоять рискам и деструктивным воздействиям в процессе ведения банковского бизнеса. Предложен подход к определению дефиниции «экономическая безопасность банков» с учетом таких параметров как: состояние, способность, финансовая устойчивость, характеристика, защищенность, процесс. Выделены принципы ее обеспечения: устойчивости, сбалансированности, эффективности, непрерывности деятельности. Обоснованы основные составляющие экономической безопасности банков: финансовая, информационная, технико-технологическая, интеллектуально-кадровая, силовая, политико-правовая, интерфейсная.

Ключевые слова: экономическая безопасность банка, риски, угрозы, финансовое состояние, устойчивость, надежность, эффективность.

Summary. The existing approaches to the definition of the essence of economic security of banks are revealed. Author's interpretation of this category is presented. The conceptual approach to the formation of the conceptual apparatus «economic security of banks» as a complex category, which reflects the state of the institutions from the point of view of the most effective use of the resource potential, providing an adequate level of financial stability, reliability and competitiveness, the ability to

withstand the risks and destructive influences in the banking business, is determined. An approach is suggested that according to the definition of «economic security of banks» it is expedient to put a number of parameters such as: state, ability, financial stability, characteristics, security, process and principles of providing with stability, balance, efficiency, continuity of activity. The essential components of economic security of banks, such as financial, informational, techno-technological, intellectual and personnel, power, political and legal, interface, are substantiated.

Key words: bank economic security, risks, threats, financial standing, stability, reliability, efficiency.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення розвиток національної економіки, її конкурентоспроможність й забезпечення позитивної динаміки зростання в значній мірі зумовлені ефективною та безпекоорієнтованою діяльністю банківської системи. Традиційно функціональна спрямованість банківських установ на ринку акцентована на досягнення таких базових параметрів як забезпечення конкурентних переваг, зростання вартості банківського бізнесу й дохідності банківських операцій та зміцнення власних позицій. Поряд з тим, реалізація обраної стратегії діяльності банків завжди супроводжується численними ризиками й загрозами, які зумовлені ресурсними дисбалансами, невідповідністю активів і пасивів банків як за строками, так і за сумами, що визначально впливає на кінцеві фінансові результати. Недостатньо ефективного виконання банками функцій фінансового посередництва в економіці країни призводить до суттєвих деструктивів у фінансово-економічних взаємовідносинах та є загрозою економічній безпеці держави, що актуалізує необхідність розкриття теоретичних підходів й концептуальних засад забезпечення безпеки банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти забезпечення економічної безпеки держави та банківської й грошово-кредитної її складових послужили об'єктом наукових досліджень таких учених як: Барановський О.І., Васильчак С.В., Захаров О.І., Крупка М.І., Мельник С., Сухоруков А.І., Харазішвілі Ю.М. та інших. Поряд з тим, відсутність усталених підходів до формування концептуальних засад безпеки банків зумовлює потребу в уточненні категоріального апарату, його змістовних характеристик, специфічних особливостей та проявів на макро- й мікрорівнях функціонування банківської системи.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних підходів до визначення суті та особливостей безпеки банків на загальнодержавному й локальному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження. В науковій літературі не існує загальноприйнятих підходів до визначення поняття «економічна безпека банків» та чіткого розмежування його змістовних характеристик в рамках категоріального апарату «безпека банків», «фінансова безпека банків», «фінансово-економічна

безпека банків». В загальному розумінні економічна безпека визначається як такий стан економіки, при якому забезпечується належний захист інтересів розвитку країни від внутрішніх і зовнішніх ризиків та загроз. Щодо економічної безпеки банків, то її, на нашу думку, доцільно розглядати з позицій макро- та мікрорівнів, оскільки зміст даної категорії в значній мірі визначається метою, функціями та завданнями, особливостями діяльності, рівневою належністю та специфікою прояву й забезпечення.

Згідно Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29 жовтня 2013 року № 1277 банківська безпека є складовою фінансової та являє собою рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування [5]. З таких позицій в основу безпеки банків покладено їх фінансову стійкість та можливість протистояти ризикам та загрозам.

Як справедливо зазначає М.І. Крупка важливість економічної безпеки банківської системи зумовлена її прямим впливом на розвиток усіх сфер життя суспільства, а недостатньо надійне функціонування однієї з ланок або учасників цієї системи здатне спричинити серйозні порушення і деформацію у всій фінансовій сфері та економічній діяльності держави [4]. Тобто відомий учений акцентує на винятковій ролі безпечного функціонування банківської системи як основи сталого економічного розвитку.

На думку К.Р. Тагірбекова економічна безпека банку — це його здатність протистояти деструктивним впливам на фінансовому ринку і забезпечити виживання в конкурентній боротьбі банківського бізнесу. Автор акцентує на здатності банків до виживання на тривалих часових інтервалах в конкурентній боротьбі при впливі несприятливих зовнішніх політичних, економічних та інших факторів [6]. Отже, безпека банку розглядається з позицій здатності до ефективного функціонування з урахуванням впливу несприятливих чинників внутрішнього й зовнішнього характеру.

З позицій А.У. Джаілової економічна безпека банківської діяльності — це стан найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загрозам й

забезпечення стабільного функціонування комерційних банків за умови багатовимірності структури соціально-економічної системи, яка складається із сукупності елементів, їх властивостей, взаємозв'язків і взаємовідносин, які функціонують у відповідності з об'єктивними закономірностями [3, с. 23]. В даному контексті спостерігається підхід, орієнтований на поєднання основних елементів формування банківської системи, ієрархічності її побудови й взаємозв'язку. На її думку, безпеку банківської діяльності необхідно розуміти, перш за все як: безпеку банку як організації, безпеку банківського персоналу, безпеку банківських операцій.

Економічна безпека банку з позицій І.О. Барановського — це сукупність охорони комерційної та банківської таємниці; забезпечення стану найкращого використання ресурсів щодо запобігання загрозам комерційних банків і створення умов стабільного, ефективного функціонування й максимізації прибутку [1, с. 37].

С.В. Васильчак стверджує, що економічна безпека є комплексною категорією в системі забезпечення безпеки банку, надійність і ефективність функціонування якої буде оцінюватись за критеріями недопу-

щення або своєчасного виявлення загроз фінансам банку, його інформації та матеріальним цінностям. Головним же критерієм оцінки системи економічної безпеки банку буде стабільність економічного розвитку банку згідно з його планами і завданнями [2, с. 292]. Отже, такий підхід визначає фінансову, інформаційну та матеріальну складову економічної безпеки банків.

Отже, на основі теоретичного узагальнення можна констатувати, що в основу дефініції «економічна безпека банків» доцільно покласти низку параметрів, таких як: стан, здатність, фінансова стійкість, характеристика, захищеність, процес й принципи забезпечення з врахуванням стійкості, збалансованості, ефективності, неперервності діяльності. Безпеку в банківській сфері слід розглядати на рівнях: окремого комерційного банку; сукупності комерційних банківських інститутів, тобто банківського сектору; кредитора останньої інстанції — центрального банку країни; банківської системи загалом; ринку банківських послуг, економічних і валютних союзів та світового ринку банківських продуктів і послуг. Основні формуючі складові понятійного апарату «економічна безпека банку» наведено на рис. 1.

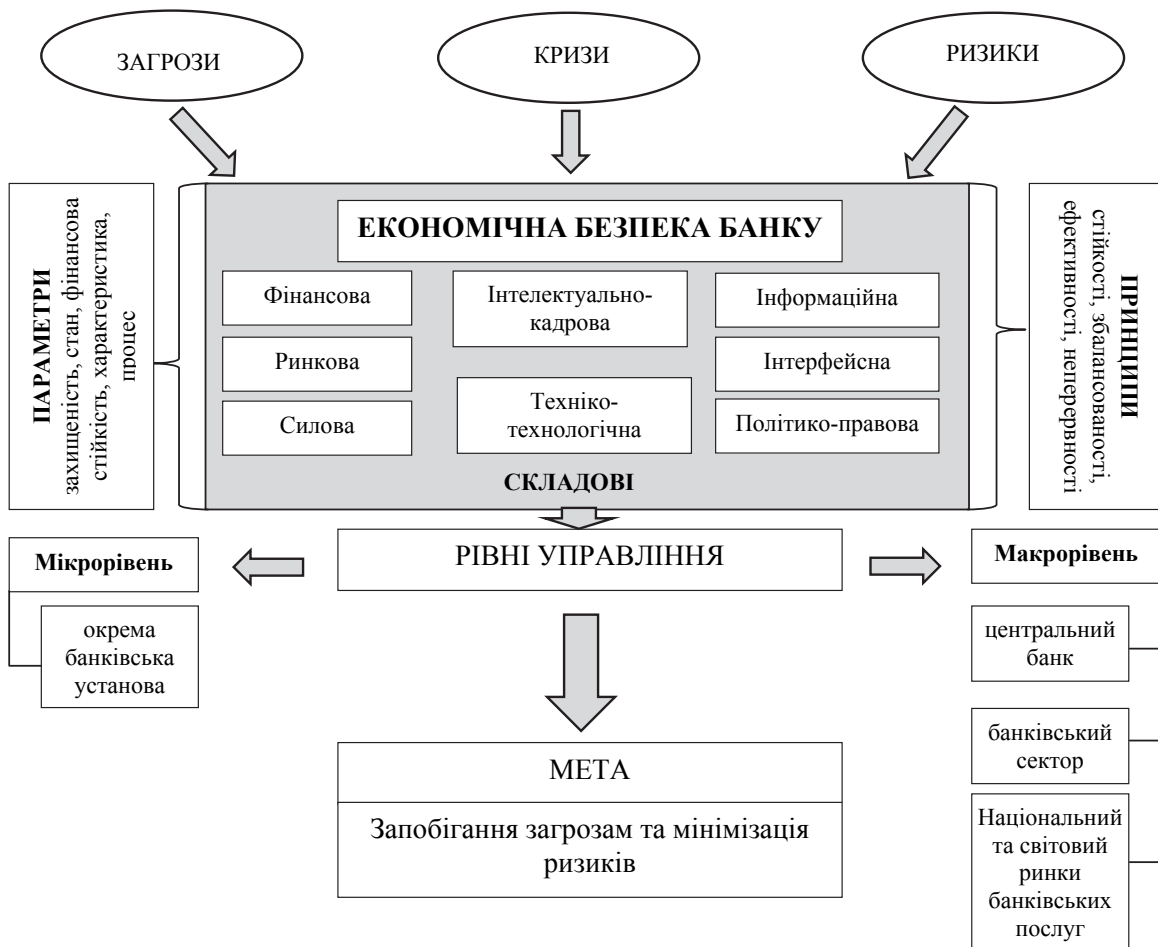


Рис. 1. Концептуальні засади понятійного апарату «економічна безпека банків»

Джерело: авторська розробка

Економічна безпека банків в системі забезпечення національної безпеки держави залежить від: політичної та економічної стабільності як усередині країни, так і в сусідніх державах, з якими підтримуються тісні економічні й політичні відносини; ступеня залежності банківської системи країни від внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування; наявності потенційних та реальних зовнішніх і внутрішніх загроз; рівня концентрації активів банків з позицій монополізації ринку, галузевої структури, корпоративної власності, техніко-технологічної оснащеності та кадрової й майнової безпеки.

В авторефераті дисертації Штаєр О. М. виокремлено авторський підхід до комплексного аналізу понятійно-категоріального апарату безпеки банку, за результатами якого уточнено трактування понять «безпека банку», «економічна безпека банку» та «фінансова безпека банку»:

- безпека банку — це стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація та захист інтересів та цілей банку при відсутності загроз і небезпек;
- фінансова безпека банку — це стан ефективного використання ресурсів банку, який відображається в найкращих показниках прибутковості та рентабельності, якості управління та достатності капіталу для досягнення максимально можливої платоспроможності, стійкості, ліквідності банку та захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз;
- економічна безпека банку — це інтегральна категорія, яка визначається як стан, за якого при найбільш ефективному використанні матеріальних, інтелектуальних та фінансових ресурсів реалізуються його основні інтереси, забезпечується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний розвиток, гарантується захист фінансового та кадрового потенціалу від усіх видів загроз та дестабілізуючих факторів, а також здатність миттєво реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, що забезпечить конкурентну перевагу на ринку банківських послуг, зумовлену відповідністю потенціалу й організаційної структури банку його стратегічним цілям і завданням [7].

Отже, фінансова безпека банку є складовою економічної безпеки банківської діяльності.

Відповідно до головної мети можемо сформулювати основні функціональні цілі економічної безпеки банків:

- забезпечення прибутковості, ефективності діяльності банків в умовах мінімізації негативного впливу ризиків й загроз;
- формування відповідної техніко-технологічної складової ведення банківського бізнесу з позицій формування вагомих конкурентних переваг;

- побудова ефективної організаційної структури й забезпечення відповідного рівня управління;
- забезпечення високого професійного рівня кадрового та інтелектуального потенціалу працівників;
- впровадження новітніх підходів до оцінювання ризиків зовнішнього і внутрішнього середовища і їх впливу на діяльність банків;
- формування систем забезпечення комерційної та банківської таємниці й належного інформаційного та правового захисту.

Організація економічної безпеки банку залежить від того, наскільки ефективно він здатний уникнути можливих загроз за окремими складовими з врахуванням впливу зовнішнього і внутрішнього середовища. Аналіз літературних джерел показав, що у цьому питанні більшість авторів декларують ідентичні підходи і серед основних складових економічної безпеки банків виділяють:

1. Фінансову складову, яка полягає в оцінюванні фінансової діяльності банків з позицій прибутковості-ризик, ліквідності, платоспроможності, достатності рівня капіталізації й ресурсозабезпеченості, запобігання визнання банку неплатоспроможним та нежиттєздатним.

2. Інформаційну складову, що полягає в ефективному забезпеченні безпеки інформаційних ресурсів банків.

3. Техніко-технологічну складову, що ґрунтується на новітніх програмних продуктах ведення банківського бізнесу та їх впровадженні й використанні.

4. Інтелектуально-кадрову складову, що полягає у збереженні та розвитку інтелектуального потенціалу банку, ефективному управлінні персоналом.

5. Силу складову, що ґрунтується на забезпеченні фізичної безпеки співробітників та керівництва банку і збереженні їх майна.

6. Політико-правову складову, яка базується на існуючій нормативно-правовій базі здійснення банківської діяльності й належному юридичному забезпеченні.

7. Ринкову складову, яка визначає маркетингові позиції банківської установи, її місце на ринку продуктів і послуг, сильні і слабкі сторони, конкурентні переваги і недоліки.

8. Інтерфейсну складову, яка відображає стан взаємовідносин між банками та контрагентами, інвесторами, клієнтами, державними та місцевими органами влади.

На нашу думку, економічна безпека банків — це комплексна категорія, яка відображає стан установ з позицій найбільш ефективного використання ресурсного потенціалу, забезпечення належного рівня фінансової стійкості, надійності та конкурентоспро-

можності, здатності протистояти ризикам та деструктивним впливам в процесі ведення банківського бізнесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, економічна безпека банків в прикладному аспекті — це здатність протистояти існуючим та потенційним ризикам і загрозам. Основними внутрішніми загрозами економічній безпеці банківських установ є: незадовільна якість кредитного портфеля, низький рівень компетенції менеджменту, нераціональна структура активів і пасивів, суттєва залежність від інсайдерів, злочинні дії персоналу, неприбуткова банківська діяльність. Зовнішніми загрозами економічній безпеці банку залишаються: недосконале нормативно-правове регулювання банківської діяльності, непослідов-

на грошово-кредитна політика Центрального банку та недосягнення ключових параметрів щодо показників таргетування інфляції, нестабільність зовнішнього середовища, недовіра до банківської системи, непрозорість умов ведення банківського бізнесу, недостатність заходів щодо запобігання відмиванню грошей та шахрайству. З іншого боку — це стан, при якому організація безпеки спрямована на максимальне запобігання ризикам та загрозам з метою забезпечення стійкого функціонування банків, ефективного використання ресурсів.

Подальші дослідження в даному напрямі повинні спрямовуватись на розробку інструментарію нейтралізації ризиків та загроз, які впливають на економічну безпеку банків із застосуванням системного підходу.

Література

1. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. Безпека фінансових інститутів. — 715 с.
2. Васильчак С.В. Економічна безпека банків та методи її забезпечення / С.В. Васильчак, Р.Ю. Моцьо // Науковий вісник НЛТУ України. — 2009. — Вип. 19.12. — С. 287–293.
3. Джаилова А.У. Национальная безопасность Кыргызстана в аспекте банковской системы экономической безопасности / А.И. Джаилова // Вестник КРСУ. — 2015. — № 3. — Т. 15. — С. 22–26.
4. Крупка М.І. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки / М.І. Крупка // Бізнес Інформ. — 2012. — № 6. — С. 168–175.
5. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України N1277 від 29.10.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
6. Организация деятельности коммерческого банка / [под ред. К.Р. Тагирбекова]. — М.: Весь Мир, 2004—843 с.
7. Штаєр О.М. Удосконалення механізму управління безпекою банку: автореф. дис. ... канд. ек. наук: 08.00.08 — Фінанси, грошовий обіг і кредит / Штаєр Оксана Михайлівна; Харківський національний економічний університет. — Харків, 2013. — 23 с.

References

1. Baranovskiy O.I. Filosofiya bezpeki: monografiya: u 2 t. Bezpeka finansovikh institutiv. — 715 s.
2. Vasy'l'chak S.V. Ekonomichna bezpeka bankiv ta metody' yiyi zabezpechennya / S.V. Vasy'l'chak, R. Yu. Mocz'o// Naukovy'j visny'k NLTU Ukrayiny'. — 2009. — Vy'p. 19.12. — S. 287–293.
3. Dzhailova A. U. Natsionalnaya bezopasnost' Kyrgyzstana v aspekte bankovskoy sistemy ekonomicheskoy bezopasnosti / A. I. Dzhailova // Vestnik KRSU. — 2015. — № 3. — T. 15. — S. 22–26.
4. Krupka M. I. Finansovo»ekonomichna bezpeka bankivs'koyi sy'stemy' Ukrayiny' ta perspekty'vy' rozvy'tku nacional'noyi ekonomiky' / M. I. Krupka // Biznes Inform. — 2012. — # 6. — S. 168–175.
5. Metody'chni rekomendaciyi shhodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky' Ukrayiny': zatv. Nakazom Ministerstva ekonomichnogo rozvy'tku i torgivli Ukrayiny' N1277 vid 29.10.2013 [Elektronny'j resurs]. — Rezhym dostupu: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
6. Organizatsiya deyatelnosti kommercheskogo banka / [pod red. K. R. Tagirbekova]. — M.: Ves Mir, 2004. — 843 s.
7. Shtayer O. M. Udoskonalennya mexanizmu upravlinnya bezpekoyu banku: avtoref. dy's. ... kand. ek. nauk: 08.00.08 — Fynansy', groshovy'j obig i kredy't / Shtayer Oksana My'xajlivna; Xarkivs'ky'j nacional'ny'j ekonomichny'j universy'tet. — Xarkiv, 2013. — 23 s.